

Tina Kozin s
Petrom Štihom,
Vaskom Simonitijem
in Petrom
Vodopivcem

Kozin: Izhodišče knjige *Slovenska zgodovina* sta misli, da govoriti o zgodovini Slovencev ni isto, kot govoriti o zgodovini današnjega slovenskega prostora in da enačenje slovenske zgodovine z zgodovino našega naroda pomeni odpoved delu naše preteklosti. Pogovor bi zato začeli s čisto osnovnima vprašanjema: Kaj v vaši monografiji označuje pojem “slovenska zgodovina”? V čem se ta pojem razlikuje od pojma “zgodovina Slovencev”?

Štih: Če vzamete v roke starejše preglede slovenske zgodovine, so ti po navadi naslovljeni kot zgodovina Slovencev ali zgodovina slovenskega naroda. Že njihovi naslovi razkrivajo, da so to nacionalno koncipirane zgodovine, v katerih je v središču pozornosti zgodovina enega naroda, slovenskega. Zgodovina, ki smo jo napisali mi, pa se imenuje *Slovenska zgodovina* in zajema kronološko tudi obdobja, ki jih v zgodovino enega naroda ne morete zajeti. Vanjo je namreč vključen tudi pregled prazgodovine in antike, ki niti po starejših nazorih, po katerih se je zgodovina Slovencev začela že kar s slovansko naselitvijo v vzhodne Alpe v začetku srednjega veka, ne sodi v koncept zgodovine Slovencev.

Pod slovensko zgodovino torej razumemo zgodovino vseh ljudi in njihovih skupnosti, ki so kadar koli živeli na slovenskem ozemlju ne glede

Foto: Srdjan Živulović

Foto: Jože Suhadolnik

na njihove identitete, socialne, politične, jezikovne in druge položaje in ki so si bili med seboj v marsičem tudi zelo različni.

Zgodovina Slovencev je že po definiciji časovno in vsebinsko precej ožja od slovenske zgodovine; je zgodovina enega samega naroda, slovenskega, in s tem samo tiste skupnosti, ki se je razumela kot slovenska, in tistih ljudi, ki so se imeli za Slovence. To je glavna razlika. Naš namen je torej bil predstaviti zgodovino tega prostora v širšem kontekstu, kronološkem, vsebinskem, identitetnem. V naš pregled smo želeli zajeti tudi zgodovino ljudi in skupnosti, katerih identiteta ni bila slovenska, so pa živeli na slovenskem ozemlju, ki ga, mimogrede, razumemo precej ohlapno, in so zato torej tudi del naše preteklosti.

Izraz slovenska zgodovina je zato bistveno bolj primeren za koncept, ki smo mu sledili, in v tem smislu tudi menimo, da bi govoriti zgolj o zgodovini Slovencev pomenilo odpovedati se delu naše preteklosti. Namreč, evidentno je, da so v slovenskem prostoru živeli ljudje, ki niso bili Slovenci, in skupnosti, ki niso bile slovenske, a so bili oboji še kako pomemben del preteklosti, ki se je odvila na slovenskem ozemlju. Naj povedano ilustriram z nekaj primeri. Janez Vajkard Valvasor se gotovo ni imel za Slovence. Bil je Kranjec in je poleg nemščine govoril tudi slovenski jezik, ki ga imenuje "naš kranjski jezik", vendar po svoji identitetni pripadnosti zaradi tega še ni bil Slovenec. Podobno je bilo s plemstvom v celoti, o katerem v kot zgodovina Slovencev koncipiranih pregledih ne boste izvedeli skorajda nič, pa čeprav so bili politično, ekonomsko in še kako drugače najpomembnejši in najbolj odločujoči sloj predmoderne družbe na Slovenskem. Ker so bili plemiči v času narodnega oblikovanja Slovencev v 19. stoletju ožigosani kot Nemci-tujci, ki izkoriščajo domačega kmeta-Slovenca, smo jih izrinili iz našega zgodovinskega spomina in s tem samopohabili našo zgodovino, njim pa naredili veliko krivico. Podobno velja tudi za meščanstvo slovenskih mest in trgov, ki je bilo prav tako v glavnem razumljeno kot tuje. Ne vidim razloga, da bi se odpovedali tako pomembnim segmentom naše preteklosti samo zato, ker teh ljudi ne moremo stlačiti v kalup zgodovine slovenskega naroda. V tem smislu pomeni govoriti samo o zgodovini Slovencev resnično odpoved delu naše zgodovine.

Kozin: V zvezi s plemiči bi vam postavila samo eno podvprašanje: v knjigi pišete, da je bilo plemstvo izrazito internacionalno. Kakšne oblike pripadnosti pa so bile razvite med plemstvom?

Štih: Plemstvo je bilo predvsem izrazito stanovsko opredeljeno in je bilo potem, ko so se izoblikovali deželni stanovi, tudi njihov glavni stan. Za pripadnike plemiškega sloja, ki je bil najbolj privilegiran in ekonomsko ter politično najpomembnejši sloj srednjeveške in (zgodnje)novoveške družbe, državnne, jezikovne in podobne meje nikoli niso bile ovira. Plemstvo, zlasti seveda najvišje, kamor so pri nas npr. spadali Spanheimi, Andeški, Goriški ali pa Celjski grofje, če omenim le nekatere, je vedno imelo daljnosežne povezave, ki se nemara najbolj vidno odražajo v njihovih porokah, in je bilo – kar je njegova značilnost še danes – izrazito internacionalno. Seveda, tako kot vsi ljudje so tudi plemiči v sebi združevali različne identitete in so znali kazati zelo različne obraze. To pa je nekaj, kar običajno radi pozabljam oziroma poenostavljamo, zaradi česar jih v mainstreamovskih zgodovinskih narativih vse preradi predalčkamo v skladu z našimi sodobnimi predstavami in potrebami. Pri nas smo jih tako z vsemi posledicami za naše razumevanje preteklosti, o čemer sem na kratko nekaj že povedal, pospravili v predal, na katerem piše Nemci. S tem smo jih umestili v izrazito nacionalni kontekst, čeprav je to vsaj za starejša obdobja anahrono početje in čeprav je bil, ko govorimo o oblikah njihove pripadnosti, pri njih – poleg stanovske – zelo močno izražen občutek pripadnosti posamezni deželi, s katero so se istovetili in ki so jo doživljali kot domovino. Naj zopet za ilustracijo spomnim na Valvasorja, ki je s svojo monumentalno *Slavo vojvodine Kranjske* postavil spomenik svoji domovini – Kranjski. Valvasor je tudi dober primer večjezičnosti plemstva v našem prostoru, ki je bila veliko bolj razširjena, kot se pod vtisom, da so to bili “Nemci”, običajno misli. Pri tem je seveda zopet res, da so različne jezike govorili v različnih socialnih kontekstih.

Kozin: Kdaj šele so se začeli ljudje na našem ozemlju čutiti in označevati za Slovence? Kdaj se je izoblikovala zavest o pripadnosti eni jezikovni skupnosti in kdaj se je ta preoblikovala v pripadnost etnični skupnosti oziroma kako se je izoblikovala (slovenska) narodna zavest?

Vodopivec: O tem, kako so se oblikovale predstave o slovenski jezikovni skupnosti kolegi zgodovinarji še polemično razpravljajo. Tako se še vedno razhajajo ob vprašanju, koga je sploh imel v mislih Trubar s svojimi “lubimi Slovenci” in kako razumeti oznako Slovenci v času od 16. do konca 18. oziroma začetka 19. stoletja, saj je znano, da je celo Vodniku pomenila enkrat Slované in drugič govorce slovenskega

jezika, imena "slovenski" pa še ni sprejel niti Kopitar v svoji leta 1809 izdani slovnici. Toda kot je znano za prebivalce drugod v Evropi, da so že v predmodernem, prednacionalnem obdobju vsaj približno poznali meje prostora, v katerem so se lahko sporazumevali v maternem jeziku, so prepričljiva tudi opozorila, da Trubar in slovenski protestantski pisci svojih knjig niso pisali samo za Kranjce, a prav tako ne za hrvaško govoreče bralce, meje maternega govora pa so vsaj deloma poznali tudi slovensko govoreči kmetje, ki so se vključevali v kmečko trgovino ali tvorili blago na daljše razdalje. To seveda ne spreminja dejstva, da so vse do druge polovice 19. stoletja prevladovala občutja pripadnosti lokalni skupnosti, deželi in dinastiji in da so se v 19. stoletju moderna občutja narodne pripadnosti uveljavljala razmeroma počasi: najprej pri izobražencih in delu meščanstva ter nato postopoma širše med prebivalstvom. Slovenci v tem pogledu spet niso nič posebnega. V sedemdesetih letih preteklega stoletja je med francoskimi zgodovinarji precej pozornosti vzbudila knjiga ameriškega zgodovinarja Eugena Webra *Kako so kmetje postajali Francozi*, v kateri je avtor pokazal, da je proces nacionalne mobilizacije francoskega podeželskega prebivalstva in uveljavljanja moderne nacionalne zavesti na francoskem podeželju trajal vse do prve svetovne vojne. Sicer pa je nekaj podobnega menil tudi znani francoski zgodovinar Fernand Braudel, ko je zapisal, da francoska nacija ni bila rezultat francoske revolucije, temveč francoskih železnic.

Simoniti: Glede jezikovne istovetnosti bi vendarle lahko rekli, da se je Trubar v 16. stoletju zavedal, da je slovenska jezikovna skupnost širša in ni omejena zgolj na Kranjsko. Ne nazadnje je šlo pri liturgičnem jeziku, ki ga je uporabljal, za nadnarečno jezikovno prakso, ki jo je že pred tem uporabljala večina duhovnikov nižjega sloja, torej duhovnikov slovenskega porekla, če so želeli sporočiti določeno versko vsebino. Na to sta že sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja opozorila Breda Pogorelec in Jože Koruza, prepričljivo pa ju dopolnjuje Janko Kos v svoji zadnji knjigi *Sociologija slovenske literature*. Trubar je torej vendarle imel določeno osnovo, ne nazadnje je bil sam prej dve desetletji katoliški duhovnik, ki je pridigal po različnih krajih in je posvojil to nadnarečno prakso v liturgiji, jo obvladal, kar mu je bilo gotovo tudi izhodišče za oblikovanje enotne jezikovne norme. Ta je kazala zavest o tem, da je jezikovna skupnost veliko širša. Vendar je to spoznanje veljalo, po mojem mnenju, prej za določeno elito kot pa za preprostega človeka.

Pomembno je to, kar je povedal že Peter Štih, namreč da se v tem času že razvije deželna zavest. Razvije pa se tudi domovinska zavest, zavest o pripadnosti domovini – *Vaterland* je beseda, ki se v 16. stoletju pogosto uporablja. Deželna zavest, kar je že bilo povedano, se nanaša na plemstvo, ki ima zgodovinski spomin, potem v 17. stoletju pa že pride tudi do patriotične zavesti, ki je nekoliko višja raven in zaobjema širši prostor, ko se vzpostavi baročna kultura in ko se v drugi polovici 17. stoletja, v času Valvasorja, versko in politično konsolidira prostor. Takrat se razvija patriotizem, ko se znotraj nemškega cesarstva avstrijski prostor vzpostavlja in oblikuje kot avstrijska monarhija. Pri tem se nobena zavest ne opusti – ne domovinska, ne deželna, ne patriotična – in nato pride do tega, kar je povedal Peter Vodopivec: do vzpostavitve narodne zavesti.

Kozin: Je danes upravičeno imenovati za Slovence ljudi, ki so govorili slovenski jezik, a se še niso prepoznavali kot Slovenci?

Simoniti: Mislim, da. Sami sebe radi mučimo in kompliciramo. Mislim, da lahko omenjene ljudi iz 16. stoletja mirno imenujemo Slovenci, tudi večinsko prebivalstvo, kmetje, je bilo slovensko. Je pa res, da človeška družba preide iz srednjega veka v zgodnji novi vek enako urejena – gre za stanovsko ureditev, ne pa etnično ali narodno.

Štih: Sam imam s takim poimenovanjem vendarle nekaj težav, ker menim, da gre za poenostavljanje.

Simoniti: Zagotovo.

Štih: Čisto natančni bi bili, če bi rekli, da so bili to govorci slovenskega jezika. Kajti nacionalna ali etnična zavest in jezikovna zavest sta dva različna pojma. Iz zgodovine in tudi sedanjega sveta lahko naštejemo vrsto primerov, ki to potrjujejo, čeprav velja obenem že od svetopisemskih predstav jezik za glavni distinktivni element posameznih ljudstev. Eno so torej predstave, drugo realnost. Kar se tiče Slovencev, je bila prav na podlagi jezikovne kontinuitete, ki povezuje današnji slovenski jezik z jezikom slovanskih priseljencev s konca 6. stoletja, slovenska nacionalna zgodovina podaljšana nazaj v zgodnji srednji vek, govorci takratnega slovanskega jezika pa razglašeni za Slovence. Toda, so se res že imeli za Slovence ali smo jim to zgodnjesrednjeveško slovensko

identiteto arbitrarno določili? Mislim, da velja slednje, saj o Slovincih kot posebni etnični skupnosti v tistem času v virih ni ne duha ne sluha. In še nekaj. Na podlagi iste jezikovne kontinuitete, ki je lastna prav vsakemu danes živemu jeziku, bi lahko tudi trdili, da so bili stari Latinci ali pa Rimljani že kar Italijani, saj je povsem nesporno, da se je italijanščina razvila iz latinščine (kot se je slovenščina iz slovanščine). Ne zveni ravno prepričljivo, če bi na tej osnovi menili, da je bil npr. Neron cesar Italijanov, čeprav smo pri nas na enak način Boruta, ki je bil knez Karantancev, naredili za slovenskega kneza. Takšne dedukcije nas vodijo v prevelika poenostavljanja, v katerih ostane zgodovini zelo malo prostora in o njej tudi malo povedo. Pri označevanju tistih, ki so govorili slovenski jezik, za Slovence, bi bil sam torej bolj previden. Imamo pa seveda problem, kajti govoriti o govorcih slovenskega jezika se ne sliši lepo. Nekako tehnično zveni.

Vodopivec: Izraz 'govorci slovenskega jezika' je res nekoliko neroden, toda v zgodovinopisnih razpravah je morda vendarle prav, če pri obravnavi prednacionalnih obdobjev govorimo o slovensko govorečem prebivalstvu, čeprav je seveda tudi pridevnik "slovenski", kot ga uporabljamo danes, poimenovanje za nazaj. Sicer pa po mojem mnenju problema ne kaže preveč zapletati: oznako Slovinci pač uporabljamo v obeh pomenih, enkrat za govorce slovenskega jezika, drugič pa za prebivalce, ki se že čutijo Slovence, pomembno je le, da na to tudi jasno opozorimo.

Simoniti: In drugi narodi imajo enake probleme.

Vodopivec: Res je. Etnonimi imajo povsod svojo zgodovino in se tudi pri nekaterih drugih narodih v različnih zvezah različno uporabljajo. Ne nazadnje ima tudi pri Nemcih beseda *deutsch/Deutsche* več pomenov, saj izvorno označuje govorce germanskih dialektov vzhodnofrankovskega cesarstva in pozneje nemškega jezika, v moderni dobi pa pripadnike nemškega naroda. Toda zgodovinarji moramo jasno opozoriti in razložiti, kakšna so bila v različnih preteklih obdobjih občutja pripadnosti ljudi, o katerih govorimo, in da so se ta občutja skozi zgodovino spreminjala.

Kozin: Gospod Štih je na začetku omenil, da slovensko ozemlje, ki predstavlja področje vašega raziskovanja, razumete precej ohlapno. O kako velikem področju govorimo?

Simoniti: V zvezi s tem, kar je bilo pravkar povedano, bi rad samo dodal, da je bilo Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti, kot se je formalno poimenovalo velik del zgodnjega novega veka, večetnično in večjezično. Verjetno je sicer nemški jezik prevladoval, a se je v nemškem cesarstvu, kot mu pravimo običajno, uporabljalo vrsto jezikov, praviloma pač glede na etnično pripadnost njenih prebivalcev. Če k temu dodamo še versko pripadnost, ki se je zaostreno lomila v tem času, v sicer, kot že omenjeno, stanovsko razdeljeni družbi, so bila občutja pripadnosti ljudi precej zapletena in seveda različna.

Kar pa zadeva vprašanje ozemlja, ki ga naseljuje slovensko prebivalstvo, je večina prebivala v okviru Notranjeavstrijskih dežel, ki so, ne da bi se spuščal v detajle, obsegale Štajersko, Koroško, Kranjsko, Goriško in Trst. To je bil enkrat večji prostor od slovenskega etničnega ozemlja. Izven tega prostora pa so živeli Slovenci, poimenujmo jih s tem izrazom, ne da bi vsakič razlagali vse zapletenosti z uporabo tega imena, na zahodu v Beneški republiki in na vzhodu pod ogrsko krono v Prekmurju. Velja omeniti, da so si na zahodni meji stali nasproti istorodni ljudje, ki so se med seboj spopadali v dveh vojnah, spori med njimi pa so ostali prisotni skoraj dvesto petdeset let, ker meja ni bila natančno določena.

Štih: K temu, kar je povedal Vasko Simoniti o ozemlju, ki je v fokusu naše knjige, naj dodam samo še pojasnilo glede njegovega ohlapnega razumevanja. Zgodovino je mogoče razumeti in razlagati samo v kontekstu časa, v katerem se je dogajala. Kot smo videli na primeru retrogradne nacionalizacije zgodovine, ki je preteklost ukrojila po željah in potrebah narodnih elit od 19. stoletja naprej, je apliciranje sodobnih vsebin, pojmov in predstav na starejša dogajanja pripeljalo do, milo rečeno, velikih interpretativnih zblod. Podobno velja za prostor, kjer prav tako nima smisla, da bi ga obravnavali v (političnih) mejah današnjega časa. Meje današnje Republike Slovenije so bile načrtane šele po drugi svetovni vojni in obravnavati slovensko zgodovino zgolj znotraj teh meja v starejših obdobjih bi bilo anahrono. Politični zemljevid ozemlja, ki ga razumemo kot slovenskega, so – splošno vzeto – od srednjega veka pa do konca Habsburške monarhije opredeljevale dežele, katerih meje se niso pokrivalo z jezikovno-etničnimi mejami. Če želite na primer prikazati deželni razvoj Štajerske, tega ne morete omejiti samo na njen današnji slovenski del, ampak morate upoštevati celoto, ki je na severu segala celo v porečje Traune v avstrijskem Podonavju. Podobno velja npr. za Istro, kjer se spet ne morete omejiti samo na Tržaški zaliv, da ne govorim o tem, da

je slovenska zgodovina 20. stoletja povsem nerazumljiva in nerazložljiva brez jugoslovanskega konteksta in prostora obenem. Skratka, čeprav gre za slovensko zgodovino, njenega prikaza ne morete togo omejiti zgolj na to, kar je danes slovenski državni ali narodni prostor. Prostorski okvir morate prilagajati času, ki ga obravnavate in v tem smislu tudi govorimo o ohlapnem razumevanju slovenskega prostora.

Kozin: Katera ljudstva so poseljevala ozemlje današnje Slovenije, katere kulturne in jezikovne identitete so se najdlje obdržale?

Štih: V slovenskem prostoru so v njegovi zgodovini živela najrazličnejša ljudstva, s čimer razumemo skupnosti z njihovim etničnim imenom. Spomnimo se le na Ilire, Kelte, Rimljane, Gote, Langobarde, Avare, Slovane, Karantance, Bavarce, Nemce, Italijane, Madžare, Hrvate in seveda tudi Slovence. Katalog teh imen bi lahko še podaljšali, pri čemer se mi pomembneje zdi nekaj drugega. Prvič, to je predstava, da so ljudstva oziroma narodi izjemno dolgoživi in praktično neuničljivi subjekti zgodovine, čeprav nas zgodovina uči ravno nasprotno in od zgoraj naštetih imen jih večina ne obstaja več. Drugič, to je tudi predstava, da je etnična identiteta nekaj, kar posameznik popije z materinim mlekom in je dana za vse življenje. V resnici je to spremenljivka in pojav novega ljudstva zato še ne pomeni tudi že zamenjave populacije. Karantanci na primer, ki so bili zgodnj srednjeveško slovansko ljudstvo in ki smo jih retrogradno naredili za Slovence, niso fizično nikamor izginili, le njihova etnična identiteta je med ljudmi karantansko-koroškega prostora ugasnila oziroma se transformirala. Tudi Avstrijci, ki so danes nedvomno narod, čeprav ne govorijo svojega avstrijskega jezika, niso od nikoder prišli, ampak si je nemško govoreče prebivalstvo dela Habsburške monarhije nadelo novo narodno identiteto.

Kar se tiče jezikovnih identitet slovenskega ozemlja je situacija enostavnejša. Štirje jeziki so tu prisotni že iz predmoderne dobe: slovenski, nemški, italijanski in madžarski. Najdaljšo kontinuiteto ima italijanski jezik na zahodnem robu slovenskega ozemlja, ki je nastal iz tu že v anti-ki govorjene latinščine. Slovenščina, ki je danes dominanten jezik, se je razvila iz slovanščine, s katero se je naš širši prostor prvič srečal v 6. stoletju in iz katere je nastala tudi hrvaščina. Nemščino so sem zanesli bavarski kolonisti visokega srednjega veka, približno enako stara je tudi madžarščina na vzhodnem robu Slovenije. To so približne jezikovne koordinate slovenskega ozemlja, katerega temeljna značilnost – gledano

v dolgoročni zgodovinski perspektivi – ni bila jezikovna monolitnost, ampak izrazita večjezičnost in multikulturalnost.

Kozin: Bi bilo potem pravilneje kot o ljudstvih govoriti o identitetnih skupnostih?

Štih: Ne, to bi bilo preohlapno. Identitetna skupnost so na primer lahko tudi kristjani, prebivalci neke vasi, člani posamezne družine, zaposleni v nekem podjetju itd. Ljudstvo je seveda tudi identitetna skupnost, a vendarle tako kot vse ostale le specifična. Navzven se identiteta vsakega posameznega ljudstva odraža v njenem imenu, kaj je vsebina te identitete, pa je že težje vprašanje, na katerega, mislim, da ni enoznačnega odgovora.

Vodopivec: Tudi meni se zdi izraz 'identitetne skupnosti' problematičen. Ljudje pač od nekdaj združujejo različna občutja pripadnosti, saj lahko čutijo pripadnost lokalni skupnosti, deželi ali pokrajini, kraljestvu ali državi, konkretni družbeni skupini, verski ali jezikovni skupnosti in (v moderni dobi) narodu, pri čemer so različna občutja pripadnosti v različnih razmerah različno močna in šele skupaj s posameznikovim odnosom do sebe in okolice tvorijo njegovo identiteto. Kar zadeva jezik, je bil ta, kot kaže srednjeveški latinski rek "*gentem lingua facit*" ("ljudstvo naredi jezik"), v nekaterih delih Evrope že v srednjem veku močna vez, medtem ko je bil drugod predvsem sredstvo komunikacije in zunanji znak socialne pripadnosti, raba jezikov pa je bila odvisna od okolja in ravni pogovora (ali dopisovanja). V Ljubljani so tako po nekem poročilu v 17. stoletju govorili štiri jezike: učeni in cerkveni gospodje so govorili latinsko, trgovci italijansko, uradniki in uglednejši meščani nemško, preprosti ljudje pa kranjsko.

Štih: Pozabljamo tudi, da je slovenski prostor skozi celotno svojo zgodovino izrazito večjezičen.

Vodopivec: Ne vem, če to pozabljamo, v zgodovinopisju je to že nekaj časa jasno. Da je bilo slovensko izobraženstvo v času pred prvo svetovno vojno vsaj dvo-, če ne celo trojezično in je nemščino (na Primorskem italijanščino) tudi uporabljalo v zahtevnejših pogovorih, so opozarjali že v 19. stoletju in v letih pred prvo svetovno vojno, da je večina slovenskega prebivalstva vse do propada monarhije kljub zaostrovanju

nacionalnih odnosov živel ne le v svojem, temveč tudi v nemškem, italijanskem ter na severovzhodu madžarskem kulturnem okolju pa je vztrajno poudarjal tudi Vasilij Melik.

Simoniti: V strokovnem diskurzu je zagotovo tako. In, kot smo govorili, pripadnost jezikovni skupnosti sama na sebi ni še nič pomenila, družba je bila stanovska. Krščansko občestvo ali religija opredeljuje obdobje srednjega veka ali zgodnjega novega veka in nagovarja pravzaprav vse ljudi, ne nagovarja jih po jezikovni maniri, čeprav se prilagaja – v protestantizmu, recimo. Luther pravi, naj se biblija pogovarja s človekom tako, kot se mati z otrokom. Toda pomembne so posledice protestantske prakse, te so bile večje od namena in pričakovanj. Družba je bila takrat po eni strani stanovska, po drugi strani pa je bilo večinsko prebivalstvo slovensko in to je pozneje pomembno. Od 18. stoletja naprej, ko pride do ukrepov in želja države, naj se uporablja domači ali etnični jezik, da bo država lažje funkcionirala, se jezik z razsvetljenstvom, z moderno dobo, sčasoma prevesi v nacionalni atribut. A v 19. stoletju tudi slovenska elita ni znala prav dobro slovensko, to je treba vedeti. Elita se je včasih šele v čitalnicah učila govoriti visoke slovenščine.

Kozin: Kako pa je koncept naroda določil oziroma določal zgodovinopisje? Irski filozof Richard Kearney pravi, da se identiteta vsakega naroda utemeljuje v zgodovinskih zgodbah, ki so podvržene takim in drugačnim interpretacijam, pozneje pa pogosto povsem revidirane. Zanima me: je vaše raziskovalno področje obvladovala kakšna taka zgodba, ki je bila pozneje potrebna revizije?

Štih: Eric Hobsbawm je nekoč rekel, da je nacionalna zgodovina utemeljena na samih zgodovinskih pomotah. V tem je veliko resnice, kajti naloga nacionalne zgodovine je, da narodu priskrbi zgodovinsko legitimnost, zato so nacionalne zgodovine zelo rade podvržene konstruiranju. Zato tudi ni naroda brez zgodovine. In ga ni bilo. Pred leti je pri Studii humanitatis izšla knjiga *Mit narodov* Patricka Gearyja in tam sem v spremni besedi zapisal, da sta zgodovina in narod povezana bolj kot siamska dvojčka, kajti moderna medicina lahko siamska dvojčka loči, naroda in zgodovine pa ne moremo ločiti. Narod se utemeljuje v zgodovini. V zgodovini išče legitimnost za svoj obstoj v sedanosti. To legitimnost običajno predstavljajo hude preizkušnje, s katerimi je bil konfrontiran in ki jih je seveda uspešno premagal, kot tudi trenutki največjega

zmagoslavja; oboje izpričuje njegovo življenjsko moč v preteklosti in izraža vero v narodovo bodočnost. Drugo vprašanje je seveda, koliko je tako naslikana zgodovina tudi resnična. Če takšne zgodovine ni, jo je treba ukrojiti po svojih potrebah in predstavah, in v tem kontekstu bi lahko parafrazirali Hobsbawma, da so miti in stereotipi nepogrešljivi del narodnih zgodovin.

Zgodovinar se mora pri svojem delu ves čas zavedati spoznavnih meja svoje stroke in s tem svoje omejenosti pri raziskovanju preteklosti, ki jo – naj se še tako trudi biti objektivni – le subjektivno interpretira. Vendar te interpretacije niso romani in zgodovinopisje ni literatura, saj gre za na virih temelječe, metodološko reflektirane in v krogu znanosti diskutirane stvari. Vsaka nova interpretacija pa je obenem tudi revizija obstoječih pogledov na preteklost in zašiljeno bi lahko celo rekli, da so zgodovinarji poklicni revizionisti.

Vodopivec: Problem je, kot smo že povedali, nasilno nacionaliziranje preteklosti, posebej obdobji in občutji ljudi v času, ko občutji nacionalne pripadnosti še niso poznali. Problem je tudi, če zgodovinar, ki piše zgodovino svojega naroda, širše zgodovinske razmere presoja le z vidika zgodovine tega naroda. Toda enostranske trditve, da so nacionalna zgodovinopisja že nekaj časa preživeti anahronizem in je prava perspektiva sodobnega zgodovinopisja le v primerjalni analizi “družbene, gospodarske in kulturne zgodovine” evropskih narodov, se mi prav tako ne zdijo prepričljive, saj je ena temeljnih značilnosti evropske zgodovine, s čimer se je nekdanj strinjal tudi Eric Hobsbawm, raznolikost nacionalno in regionalno-zgodovinskih izkušenj in percepcij, brez katere tudi današnje Evrope ni mogoče razumeti. Menim, da se slovenski zgodovinarji, čeprav se večinoma ukvarjamo le z raziskovanjem slovenske preteklosti, z odpiranjem socialnozgodovinskim, demografskim in kulturnozgodovinskim temam že nekaj časa zavedamo problematičnosti ozko nacionalnega pogleda na zgodovino in nas tudi ljudje, ki so v preteklosti živeli (če parafraziram Primoža Kozaka), ne zanimajo le kot Slovenci, temveč predvsem kot ljudje z zelo raznolikimi življenjskimi zgodbami, izkušnjami in usodami. Res pa je, da še vedno pišemo zgodovino na različne načine in včasih s kar precej različnim razumevanjem preteklih procesov in dogodkov. V tem ne vidim nič slabega, vsi skupaj pa lahko pogrešamo več stvarnih polemičnih razprav, ki bi temeljile na konkretiziranih argumentih in primerjavah z razmerami pri drugih, bližnjih ali bolj oddaljenih narodih.

Simoniti: Vsaka generacija piše svojo zgodovino, v vseh časih se pojavljajo nova, drugačna vprašanja, drugačen zorni koti, kar pa ne pomeni nujno zanikanja preteklosti ali prejšnjih zornih kotov, kot je povedal že kolega Vodopivec. Mnogokrat so naši starejši profesorji in kolegi postavili dovolj dobre osnove, so pa bili tudi otroci svojega časa. Zdaj ne govorim o izkrivljanju zgodovine ali o tistem, kar se dogaja v nedemokratskih sistemih. Če je imel, recimo, človek neko osebno držo in osebno svobodo, je lahko tudi prej pisal dobro zgodovino. Kar se tiče obdobj, s katerimi sem se ukvarjal, bi rekel, da gre prej za dopolnjevanje, za druge poetike, nadgrajevanje, nikoli pa za zanikanje prejšnjih del. Vsaj v obdobju, s katerim se ukvarjam sam. Gre za osvetljevanja, je pa res, da se zgodovina tudi metodološko razvija. V vsakem obdobju imate tudi značilnosti, ki ostajajo: v zgodnjem novem veku nastanejo država, protestantizem, kmečki upori ... Te stvari se ne spreminjajo, je pa vprašanje, kako jih interpretiramo, kakšne poudarke dajemo znotraj tega. In to se mi zdi povsem naravno. Bi pa opozoril na nekaj: vse to naj ne bi pomenilo relativizacije. Zgodovina ni poljubna veda, menim, da je visoko strokovna. Res pa je, da se v vsakih časih, sploh turbulentnih, katerim smo priča tudi mi, dogajajo stvari, ki izstopajo, razburjajo. Toda tudi v tem ne vidim nič slabega. Pri nas se včasih rado pretirava in vprašati bi se morali, zakaj. Toda reči moram, da so imeli take probleme vsi. Poglejte, na primer, Francijo, tisto obdobje njene zgodovine, ko se je dogajala njihova okupacija Alžirije, pogledjte Angleže z njihovim velikim imperijem – sočasno so izhajale publikacije, ki burijo in ustvarjajo različne poglede. Res pa je, da je živa v glavnem druga svetovna vojna, prizadeva tako vzhod kot zahod. Tudi Nemci so imeli v zvezi z njo pred tremi desetletji velike probleme v svojem zgodovinopisju. Treba pa je ločevati profesionalno zgodovinopisje od dobre in slabe publicistike.

Kozin: Govorili ste o tem, da zgodovine seveda ne smemo relativizirati. Pri nas ob drugi svetovni vojni obstajajo še druga odprta področja, recimo protestantizem ... Zanima me, k čemu naj bi stremela kar najbolj 'objektivna' zgodovinska raziskava – predvidevam, da ne h konsenzu?

Simoniti: Sam nikoli nisem mislil, da pišem konsenzualno zgodovino in da si prizadevam za concordio, slogo, enoumje. Ko ste omenili protestantizem: v zvezi z njim se je vedno govorilo, kako je bil napreden, progresiven, kako so kruto obračunali z njim – a temu ni tako. V vsem obdobju rekatolizacije na Slovenskem niso niti enemu odtrgali ušes,

če lahko tako rečem. Medtem ko je bila vsa Evropa do kolenih v krvi. Nekatere stvari so se z določenimi nameni pretiravale, potencirale ... Mislim, da prava zgodovina to ureja po naravni poti. A bistvo je v tem, kaj je naravna pot – mislim, da je naravna pot odprta, demokratična družba, v kateri se brez problemov soočajo različni pogledi. Če to obstaja, mislim, da kljub različnosti pogledov ni nobenih težav. Prihaja do njihovih soočenj, skozi leta pa tudi do sinteze. Ko se skozi desetletja nakopiči neki splošen, naraven konsenz o določenih stvareh, ki pa še vedno pušča odprta nekatera vprašanja.

Vodopivec: Tudi sam menim, da naj bi raziskovalci preteklosti ne težili h konsenzu, je pa vsekakor dobro, če so odprti za dialoško soočanje argumentov in pogledov ter so pripravljene na spreminjanje in dopolnjevanje svojih tez in stališč, če se izkaže, da jih je treba dopolniti ali razširiti. Že dolgo opažam, da se zgodovinarji ne le slabo pogovarjamo, temveč tudi slabo beremo. To velja tako za zgodovinarje generacije, ki ji pripadam, kakor tudi za mlajše kolege. Kot smo že omenili, so raziskovalci slovenske zgodovine v zadnjih treh desetletjih opazno razširili področje svojih raziskav ter problematizirali mnoge dolga leta veljavne predstave o slovenski preteklosti. Pri tem so se lahko marsikdaj oprli in navezali na predhodnike in učitelje, marsikdaj pa so se od njih oddaljili ter se z njihovimi pogledi in razlagami tudi nedvoumno razšli. Vse to seveda pri raziskovanju ni nič posebnega, resno raziskovalno delo je, kot je že pred leti zapisal britanski zgodovinar Ian Mortimer, vedno znova “revizionistično”, pri čemer je seveda mislil na “revidiranje”, ki je rezultat novo odkritih ali upoštevanih dejstev in ne politično in ideološko motiviranih razlag. Razprave o prelomnih dogodkih ne le bližnje, temveč tudi bolj oddaljene preteklosti, ki so politično in ideološko zanimivi za sodobni čas, pa povsod povzročajo burna razhajanja in polemike. Ob dvestoletnici francoske revolucije leta 1989 nista bila na primer francosko zgodovinopisje in francoska javnost nič manj razdeljena kot ob praznovanju stoletnice revolucije stoletje prej, v drugi polovici 19. stoletja.

Štih: Ko se je začelo zgodovinopisje vzpostavljati kot moderna znanost, je Leopold von Ranke izrekel znameniti stavek, da je naloga zgodovinarjev, da bomo enkrat ugotovili, kako je nekoč resnično bilo. Mislim, da je bilo že precej dolgo nazaj spoznano, da je ta visoki cilj v bistvu neuresničljiv.

Vodopivec: Povsem pa se mu vendarle še nismo odpovedali.

Štih: Zagotovo, a zgodovinski resničnosti se vendarle lahko zgolj nenehno približujemo, povsem ujeti pa je ne moremo, razen na nivoju faktičnega, seveda. Zgodovinarji smo pač le interpreti in revizionisti preteklosti. Vendar, kot je poudaril tudi Vasko Simoniti, to počnemo na osnovi nekega metodološko reflektiranega okvira, ki je zelo natančno opredeljen. Povsem se tudi strinjam s kolegoma, da smisel zgodovinarjevega dela ni iskanje konsenza o pogledu na preteklost in da bi to bilo iluzorno početje. Vedno bomo imeli različne poglede na zgodovino, kot jih imamo na številne druge stvari. Vendar pa ima zgodovina, kot smo videli, tudi zelo pomembno družbeno funkcijo. V šoli z njo na primer ne posredujemo samo védenja o preteklosti, ampak sporočamo tudi določene temeljne vrednote, ki so v družbi vendarle precej konsenzualne.

Kozin: Gospod Peter Vodopivec je govoril o tem, kako je v zadnjih desetletjih zgodovinopisje naredilo velik korak naprej v raziskovanju kulturnih, gospodarskih, socialnih vidikov življenja. Kako je zanimanje za te vidike življenja razširilo naš pogled na zgodovino?

Vodopivec: Slovensko zgodovinopisje se je k raziskovanju pretekle družbene stvarnosti usmerilo že razmeroma zgodaj, saj so med slovensko govorečim prebivalstvom prevladovali kmetje in pripadniki nižjih socialnih slojev, ki so bili zato deležni posebne pozornosti zgodovinarjev. Po drugi svetovni vojni se je povečalo tudi zanimanje za gospodarsko, kulturno in demografsko zgodovino, sredi osemdesetih let preteklega stoletja pa se je začel del tedaj mlajših raziskovalcev pod vplivi zahodnoevropskega socialnega, demografskega in antropološkega zgodovinopisja posvečati tudi proučevanju dotlej manj raziskanih in neraziskanih zgodovinopisnih tem in družbenih skupin, s čimer je dobilo novo veljavo raziskovanje zgodovine plemstva in meščanstva, vsakdanjega življenja, medsebojnih človeških odnosov in odnosov med spoloma, otroštva, položaja žensk v preteklih obdobjih itd., itd. S temi in drugimi raziskavami, med drugim s področja cerkvene zgodovine, se je pogled na zgodovino opazno razširil in raziskovanje v vseh teh smereh se nadaljuje tudi danes.

Simoniti: Se strinjam. Ta zanimanja so odprla prazne lise in zahtevala nove metodološke veščine, ki jih nekateri mlajši kolegi, ki so se šolali v tujini, absolutno poznajo. Gre za moderne historiografske prijeme, in sicer tudi v politični zgodovini, ki je bila zadnjih dvajset, trideset let morda nekoliko zanemarjena. Toda kljub temu je relevantna in v nekem

smislu prevladujoča. A znotraj samih zgodovinskih zanimanj se je odprla cela pahljača poetik; pri nas so se usmerila v nekatera zanemarjena področja – Peter Štih je prej, na primer, omenjal plemstvo. Mislim, da je v zadnjih petnajstih letih nastalo nekaj imenitnih študij o plemstvu na Slovenskem, ki so res vrhunske in povsem primerljive z najboljšim evropskim zgodovinopisjem. In še marsikaj drugega bi lahko našteali. Ne nazadnje intenco tega, kam se razvija naše zgodovinopisje, lepo kažejo zborovanja slovenskih zgodovinarjev. Tam lahko najdete zgodovino otroštva, zgodovino plemstva, zgodovino elit, prehrane, množičnih smrti, migracij ... Torej: res smo lahko zadovoljni. Smo sicer relativno majhna skupnost, ki pa je polje raziskovanja izredno razširila. Sam sem navdušen, četudi pogosto rečem kaj kritičnega. Mislim, da smo na dobri poti in da imamo res dobre zgodovinarje.

Štih: Mislim, da je ta vedno širša pahljača oziroma vse bolj razširjen pogled na zgodovino del nekega normalnega razvoja zgodovinopisja. To je, tako kot celotna moderna znanost, relativno mlada veda. Sprva je v zgodovinopisju prevladovala politična zgodovina, sledila je gospodarska, družbena in še kakšna druga zgodovina in danes imate, kot rečeno, zelo široko pahljačo različnih polj, s katerimi se ukvarja zgodovinopisje. Med njimi so gotovo tudi takšna, ki so bolj kratke sape in se kot modne muhe na daljši rok ne bodo obdržala. A ne glede na to, vsa ta pahljača različnih raziskovalnih polj prispeva k boljšemu poznavanju zgodovine. Bolj kot bo osvetljena z različnih zornih kotov, bolj kot bo na takšne načine dopolnjevana njena slika, boljše bomo razumeli in poznali preteklost, kakor koli različno jo bomo razlagali.

Simoniti: Še nekaj bi dodal glede teh poetik in konceptov. Če pogledate recimo nazaj, smo imeli Valvasorja, ki je napisal v 17. stoletju *Slavo vojvodine Kranjske* kot nekakšno enciklopedijo Kranjske in okoliških dežel, ali pa Josipa Mala, rojenega v drugi polovici 19. stoletja, ki je že konec tridesetih let 20. stoletja napisal zgodovino 19. in deloma 20. stoletja, ki je bila vsebinsko za tisti čas izredno moderna. Seveda ne govorim o primerjavi omenjenih del, ampak o “modernih” konceptih, ki so se omejevali na posameznike. Danes pa imate v našem zgodovinopisju številne temeljite, strokovne in metodološko moderne študije.

Kozin: Ob branju knjige sta name naredili vtis dve značilnosti. Ena je ta, da sem pri vseh odkrivala zelo zanimiv pripovedni slog, pripoved

s pripovednimi loki namesto suhoparnega nizanja podatkov. Drugo je bila izredna širina pogleda. Ob tem sem se spraševala, koliko je delo zgodovinarja ob pisanju take monografije interdisciplinarno, koliko si pomagata z izsledki drugih znanosti, recimo arheologije, jezikoslovja, področnih zgodovin ... Kaj vse sodi v polje vašega zanimanja ob pisanju takega dela?

Štih: Že če pogledate ilustracije, boste videli, da je v knjigi veliko takšnih, ki se nanašajo na arheološko gradivo, s čimer je že jasno nakazan pomen arheologije za starejša obdobja. Kar se mojega obdobja tiče, gre za srednji vek in starejša obdobja, igra veliko vlogo tudi filologija. Besede imajo svoj pomen, ki se velikokrat tudi spreminja. A iz vsebin in pomenov, ki so jih v določenem času in določenem okolju imele besede, lahko veliko izvemo o tedanjem življenju. Zlasti za najbolj oddaljena obdobja, iz katerih so se nam oddaljene sledi ohranile le v jeziku, je mogoče s pomočjo filologije rekonstruirati cele socialne zgradbe, ki se reflektirajo v leksiki. Interdisciplinarnost je vsekakor izjemno pomembna. In druga stvar, ki ste jo omenili, prav tako – komparativni pristop oziroma širši pogled. Mislim da ne slovenske ne katere koli druge zgodovine ne moremo pravilno razumeti in adekvatno obravnavati, če jo obravnavamo izolirano. V takšni zoženi perspektivi je vse videti izjemno, enkratno. Če pa postavite stvari v širši kontekst, vidite, da so se podobne stvari dogajale tudi drugod in da je nekaj, kar se zdi na prvi pogled edinstveno ali izjemno, pravzaprav precej običajno.

Vodopivec: Zgodovinarji se nedvomno opiramo tudi na raziskovanja raziskovalcev drugih strok, toda prave interdisciplinarnosti je pri našem delu malo. Interdisciplinarnost pač razumem kot tesno sodelovanje raziskovalcev različnih strok pri proučevanju konkretnih tem ali vprašanj ali pa vsaj sistematično upoštevanje raziskav in raziskovalnih rezultatov drugih strok pri lastnem raziskovalnem delu. Tega pri našem delu ni veliko, vendar to ni le problem zgodovinopisja. Med ekonomisti je na primer malo strokovnjakov, ki jih zanima gospodarska zgodovina, zaradi česar je sodelovanje med ekonomisti in gospodarskimi zgodovinarji, ki je ob koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih let preteklega stoletja že obrodilo opazne rezultate, postopoma skoraj povsem zamrlo. Nič boljše ni sodelovanje med politologi, sociologi in zgodovinarji, saj zelo redko sedemo skupaj, da bi soočili stališča in raziskovalne rezultate ali celo kaj raziskali ali napisali skupaj.

Štih: Sam imam tudi drugačne izkušnje.

Vodopivec: To je dobro. A vendar menim, da lahko resnično interdisciplinarne raziskave, pri katerih smo sodelovali ali sodelujemo zgodovinarji, preštejemo na prste. To, če se zgodovinar v razpravi sklicuje ali opre na politološko, sociološko ali literarnozgodovinsko raziskavo oziroma obratno, če se politolog, sociolog ali literarni zgodovinar v knjigi ali članku sklicuje na delo zgodovinarja, pač še ni interdisciplinarnost. Sicer pa na Slovenskem danes niti organizacija znanstvenoraziskovalnega dela niti sistem financiranja raziskovanja ne pospešujeta interdisciplinarnosti, nasprotno: prej spodbujata zapiranje strok samih vase in njihovo obračanje samih k sebi.

Simoniti: Mislim, da je to res. Zgodovinarju preostane, da veliko bere in poskuša izvedeti, kaj delajo druge stroke, kolikor pridejo v kontekst njegove zgodovinopisne naracije. Obstajajo tudi zborniki, kot so na primer Obdobja pri slavistih, h katerim so poskušali pritegniti zgodovinarje, etnologe, arheologe, a to je še vedno posamična praksa. Zgodovinar naj bi si prizadeval za širše poznavanje tega, kar počnejo druge stroke, trudil naj bi se upoštevati njihova dognanja ter jih poskušal umestiti v svojo zgodovinopisno naracijo. Komparativna prednost je prav tako potrebna. Zavedati se moramo, da moramo ob pisanju zgodovine slovenskega prostora poznati okolje, v katerem je ta prostor živel. Nemško cesarstvo, katerega del je bil slovenski prostor v času, ki ga sam obravnavam, je segalo od Baltika do Trsta in od Wrocława do Dunkerquea. Gre za ogromno ozemlje. In na njegovem jugovzhodu, ob meji s tujim svetom, je majhna skupinica dežel: Kranjska, Koroška in Štajerska, ki tukaj “drobencljajo” svoje “majhno” življenje. A ko pišete, morate imeti to široko sliko pred seboj, ker so omenjena ozemlja medsebojno vplivala druga na drugo, in to tako v pozitivnem kot v negativnem smislu. In sintezo je zato pravzaprav zelo težko pisati. Ker jo je treba umestiti kot naravni del širšega prostora, s poudarkom na tistem, ki ga želimo posebej predstaviti – v našem primeru torej zgodovino slovenskega prostora.

Kozin: V kakšni meri pa zgodovinopisje določa časovna distanca do opisanega obdobja? V mislih imam to, da *Slovenska zgodovina* v časovnem razponu seže do naše neposredne sočasnosti. Kakšne so prednosti popisovanja časovno tako bližnjih obdobji in kakšne so slabosti?

Simoniti: To vprašanje zadeva teorijo in filozofijo zgodovine, pa tudi povsem pragmatično raziskovanje najnovejšega obdobja, ki nas tudi zaradi naše specifične, še vedno tudi marsikdaj in marsikje skeleče preteklosti, verjetno najbolj vznemirja. In to, da nas vznemirja, da nas čustveno ne pušča hladnih, daje nekaterim ljudem upravičen občutek, da je zgodovinopisje tudi pristransko, drugi pa so mnenja, da zgolj zapolnjuje vrzeli tematsko zapostavljene in zamolčane preteklosti. Imenitna Agnes Heller je nekje celo zapisala, da pravo zgodovinopisje lahko spregovori šele takrat, ko se je neka tragedija končala in so vsi protagonisti zapustili oder. Toda človek je čuječ in ima zavest o zgodovini. Vse, kar je namreč danes tukaj, temelji na včerajšnjem dnevu. In samo to, če se ozremo nazaj, če izmerimo pretekli čas in njegovo vsebino, nam omogoča, da vemo, kdo smo in kje smo. Če znamo ovrednotiti včerajšnji dan, včerajšnja leta in ne nazadnje stoletja, če znamo izoblikovati argumentirano, verodostojno stališče, ki ga prepoznamo kot našo skupno, ne pa nujno enoglasno zgodovino, potem se lahko obrnemo v prihodnost in jo samozavestno načrtujemo. Torej zgodovino lahko razumem tudi kot utilitarno vedo, ki nam ponuja pomembne odgovore na vprašanja, kdo smo in kje smo. O najnovejšem obdobju dobre druge polovice preteklega stoletja so nekatere temeljne resnice dolgo sporočale pripovedna proza ter spominska in esejistična literatura, ne pa zgodovinopisje. Šele z osamosvojitvijo Slovenije je raziskovalni tok zgodovinopisja z bistrimi pritoki postal širši. Ostalo je tudi nekaj naplavin in mrtvih tokov, ki se še niso izsušili. V zvezi z zgodovinopisjem so tako seveda pomembna vprašanja o časovni distanci do določenega obdobja in vprašanja o prednostih in slabostih proučevanja časovno bližjih obdobjih. Vendar je pri tem za preseganje določenih pomislekov, ki se ob tem porajajo, po moje pomembnejše predvsem to, da je družba svobodna, odprta, demokratično urejena in da je zato tudi raziskovanje možno brez ovir.

Vodopivec: “Nihče ne more pisati zgodovine 20. stoletja tako kot zgodovino kake druge dobe,” je v uvodu v svojo zgodovino 20. stoletja, ki je izšla pod naslovom *Čas skrajnosti*, zapisal Eric Hobsbawm. “Že zato ne, ker ne more nihče pisati o času svojega življenja tako, kot lahko piše (in mora pisati) o obdobju, ki ga pozna le od zunaj, iz druge ali tretje roke, iz virov tega obdobja ali del poznejših zgodovinarjev.” To je seveda prepričljivo in točno, a vendar so zgodovinarji že v 19. in 20. stoletju razmišljali in pisali ne le o časovno oddaljenih obdobjih, temveč tudi o dogodkih in procesih, ki so jim bili časovno blizu, po drugi svetovni vojni pa je

t. i. sodobna zgodovina (nemško: *Zeitgeschichte*, francosko: *l'histoire du temps present*) sploh postala akademsko uveljavljeno, raziskovanju drugih obdobij enakovredno zgodovinopisno področje. Danes v razpravah o pisanju sodobne zgodovine prevladuje mnenje, da so pri raziskovanju in pisanju zgodovine – tako kot tudi pri drugih družboslovnih in humanističnih vedah – bolj kot časovna razdalja pomembne raziskovalne metode ter kritična in samokritična presoja raziskovalca, saj časovna razdalja sama po sebi tudi raziskovalcev bolj oddaljenih zgodovinskih dob ne obvaruje pred nasilnim prenašanjem posodobljenih predstav in razlag v pretekle čase, kar smo v našem pogovoru že ugotovili. Posebna težava proučevanja bližnje preteklosti in sodobnega časa so seveda zelo obsežno, raznoliko in pogosto fragmentarno gradivo ter marsikdaj še dinamični, nedokončani politični, gospodarski in družbeni procesi. Raziskovalci sodobne zgodovine se sicer res lahko opirajo na raznovrstne statistične in druge podatke, podrobna poročila državnih uradov, časopisne in druge medijske komentarje ter analize politologov, družboslovcev, ekonomistov in preiskovalcev javnega mnenja, na kakršne zgodovinarji časovno bolj oddaljenih obdobij ne morejo računati, v dragoceno pomoč pa so jim kljub pogosto protislovnim, osebno in čustveno obarvanim sporočilom tudi spominska pričevanja. Toda vse to morajo nato povezati v razvojni lok ter umestiti v širši, večkrat prav tako še ne uravnoteženo in razločujoče orisan zgodovinski kontekst. V tej luči seveda ni presenetljivo, če so zgodovinski orisi, ki segajo do “naše sočasnosti” hitreje deležni kritičnih pretresov in stvarnih revizij kot interpretacije bolj oddaljenih zgodovinskih procesov in obdobij, so pa lahko vseeno dobrodošla osnova za prihodnje analize in zgodovinopisne sinteze.